TẠP CHÍ NGHIÊN CỨU
PHẬT HỌC
CƠ QUAN NGÔN LUẬN CỦA TRUNG ƯƠNG GIÁO HỘI PHẬT GIÁO VIỆT NAM
ISSN: 2734-9195

Tu và thực hành Tam Lập "Lập đức – Lập ngôn – Lập công"

ISSN: 2734-9195 08:05 30/10/2026

"Lập đức, lập ngôn, lập công là Tam bất hủ", bắt nguồn từ triết lý Nho giáo, được ghi lại trong Kinh Thư và được phổ biến rộng rãi, do Khổng Tử đề xướng trong quá trình giảng dạy về đạo làm người.

Trong lịch sử Trung Quốc và Việt Nam, các bậc quân tử, vua chúa, sĩ phu đều lấy "Tam bất hủ: Lập công, lập đức, lập ngôn" không chỉ là khát vọng để lại dấu ấn cho đời, mà còn là trách nhiệm của mỗi người đối với bản thân, gia đình và xã hội, làm mục tiêu phấn đấu.

Đây là kim chỉ nam cho sự tu dưỡng bản thân, cống hiến xã hội và để lại di sản văn hóa cho hậu thế, giúp con người giữ vững bản thân, xây dựng một cộng đồng xã hội lành mạnh và phát triển bền vững. Đó là cách để mỗi cá nhân không bị hòa tan trong sự phát triển vũ bão của công nghệ mà vẫn giữ được bản sắc, giá trị nhân văn.

Cho nên từ ngàn năm trước, cổ nhân đã nói: "Đời người có 3 cảnh giới, cao nhất là lập đức, thứ nhì là lập ngôn và thứ 3 là lập công". Người quân tử, trong lòng thường mang chí lớn, sống giữa thế gian ô trọc mà vẫn giữ được phẩm chất thanh cao, đáng để con người muôn đời sau noi bước.

Đức Phật dạy, trong xã hội ngày nay, dù là người xuất gia hay tại gia, từ bậc vua chúa, quan chức cho đến người dân thường, việc trau dồi lập đức, lập ngôn, lập công đều đóng vai trò quan trọng trong việc hoàn thiện bản thân và góp phần xây dựng một xã hội tốt đẹp.

Mỗi tầng lớp, mỗi vai trò trong xã hội đều có trách nhiệm và cách thực hiện riêng, nhưng mục đích chung là hướng đến sự chân chính, công bằng và phát triển bền vững, xây dựng một thế giới bình an, hạnh phúc.

Trong giáo lý của đức Phật, khái niệm lập đức, lập ngôn, lập công không được trình bày trực tiếp như trong Nho giáo, nhưng ý nghĩa tương đồng của những hành động này vẫn xuất hiện xuyên suốt các bài giảng của Ngài. Đức Phật nhấn

mạnh sự phát triển toàn diện về đạo đức, trí tuệ và hành động đúng đắn, điều này liên quan đến nền tảng giáo lý của phật giáo trong việc thực hành Giới-Định-Tuệ và Bát Chính Đạo. Những giáo lý này hướng dẫn con người sống đạo đức, nói lời thiện lành và hành động vì lợi ích của chúng sinh.

Đặc biệt là có các kinh điển đề cập rất nhiều đến việc tu dưỡng đạo đức, giữ giới và sống một đời sống chân chính.

Thí dụ như trong các Kinh:

- Kinh Pháp Cú câu 183: “Không làm các điều ác, Thành tựu các hạnh lành, Giữ tâm ý trong sạch, Chính lời chư Phật dạy.”

- Kinh Tăng Chi Bộ: Nói về “Ngũ giới và Thập thiện nghiệp” như nền tảng của đạo đức.

- Kinh Bát Chính Đạo: Trong Bát Chính Đạo, Chính ngữ là một yếu tố quan trọng, “Không nói dối, không nói lời ác khẩu, không nói lời thêu dệt, không nói lời chia rẽ.” Trong kinh Pháp Cú câu 51 dạy rằng: “Lời nói chân thật, không hại, là điều tốt đẹp nhất.”

- Kinh Từ Bi: Khuyến khích con người hành động xuất phát từ lòng từ bi, giúp đỡ chúng sinh mà không mong cầu danh lợi.

- Kinh Diệu Pháp Liên Hoa: Nhấn mạnh hành động Bồ Tát đạo, cứu giúp người khác để tích lũy công đức.

- Kinh Tăng Chi Bộ: Đề cập đến Bố thí Ba La Mật như một hành động tích lũy công đức.

Khi mọi cá nhân trong xã hội đều trau dồi ba điều (lập đức, lập ngôn, lập công) để nuôi dưỡng tâm lành, xây dựng gia đình hạnh phúc, tạo ra giá trị bền vững cho tương lai, để làm gương sáng cho đời sau học hỏi và chuyển hoá đời sống được tốt đẹp một cách mật thiết đến:

1. Lập đức là tu dưỡng đạo đức, phẩm hạnh

• Nguyên lý Phật giáo: Trong giáo lý của Đức Phật, việc tu dưỡng đạo đức (giới) là nền tảng để đạt được giác ngộ. Người giữ gìn giới luật sẽ tránh tạo nghiệp xấu, đồng thời gieo những hạt giống thiện lành.

• Sống theo các giá trị đạo đức như trung thực, liêm khiết, nhân ái, giữ gìn các mối quan hệ gia đình và xã hội tốt đẹp.

• Đối với quan chức, lãnh đạo, thực hiện công vụ với tâm trong sạch, không tham nhũng, biết đặt lợi ích của dân tộc và nhân dân lên trên hết.

• Đối với thường dân, sống lương thiện, chăm chỉ làm ăn, góp phần xây dựng cộng đồng lành mạnh.

• Ý nghĩa: Lập đức giúp con người sống chân thật, không làm tổn hại đến người khác. Đức hạnh sẽ mang lại sự an lạc cho bản thân và cộng đồng. Tu tâm dưỡng tính, từ bi và vị tha là những biểu hiện cụ thể của lập đức. Đây là nền tảng để đạt giác ngộ.

Ví dụ: Giữ gìn Ngũ giới (không sát sinh, không trộm cắp, không làm ảnh hưởng và mất hạnh phúc gia đình người khác (tà hành), không nói dối, không dùng chất gây nghiện) chính là một hình thức “lập đức”.

• Gìn giữ giá trị cốt lõi: Đức hạnh là thước đo nhân cách con người. Một cuộc sống có đạo đức giúp tạo dựng niềm tin, sự tôn trọng từ người khác và tạo ảnh hưởng tích cực trong cộng đồng. Khi con người dễ dàng tiếp cận thông tin và bị

cuốn vào vòng xoáy của công nghệ, đạo đức là kim chỉ nam giúp chúng ta tránh sa ngã, giữ vững bản thân trước những cám dỗ.

• Hiếu thảo cha mẹ: Làm tròn bổn phận, phụng dưỡng cha mẹ với lòng biết ơn.

• Chăm sóc con cái: Nuôi dạy con bằng tình thương và giáo dục đạo đức, giúp con sống lương thiện, trung thực.

• Giữ gìn đạo đức vợ chồng: Thủy chung, nhẫn nhịn, luôn quan tâm và hỗ trợ với nhau.

• Phòng tránh tiêu cực trên mạng: Giữ gìn đức hạnh giúp con người tránh các hành vi xấu như gian lận, lừa đảo, bắt nạt trên mạng.

• Phát triển môi trường số lành mạnh, giảm bạo lực và xung đột: Người có đạo đức sẽ sử dụng công nghệ để tạo ra giá trị tốt đẹp, tránh các hành vi làm tổn hại đến người khác, không gây thù oán, từ đó xã hội ít xảy ra tranh chấp.

• Tạo môi trường tin tưởng, khuyến khích lòng từ bi: Xã hội có đạo đức sẽ hình thành sự tin tưởng giữa các cá nhân, cộng đồng. Khi con người biết sống vì nhau, họ sẽ cùng nhau xây dựng một môi trường hòa hợp, yêu thương.

Ví dụ: Những nhà lãnh đạo, doanh nhân thành công trong thời đại 4.0 đều nhấn mạnh vào tính trung thực, trách nhiệm và minh bạch trong các hoạt động kinh doanh và xã hội.

• Di sản tinh thần: Người có đức hạnh tốt không chỉ làm gương cho thế hệ sau mà còn để lại bài học, giá trị sống trường tồn qua thời gian.

Vậy, việc lợi ích lập đức giúp người Phật tử sống thanh thản, tạo nền tảng vững chắc cho hạnh phúc gia đình và xây dựng lòng tin trong xã hội.

2. Lập ngôn là nói lời chân thật, gieo duyên lành qua lời nói

• Nguyên lý Phật giáo: Lời nói chân thật, thiện lành được Đức Phật coi trọng trong Bát Chính Đạo (Chính ngữ). Người thực hành Chính ngữ sẽ nói những lời chân thành, từ bi, không làm tổn thương người khác.

• Người xuất gia, giảng dạy Phật pháp, lấy lời nói từ bi để giáo hóa chúng sinh, giúp người khác thức tỉnh, sống hướng thiện.

• Đối với người tại gia, biết lắng nghe, nói lời chân thật, không nói dối, không nói lời gây hại. Trong gia đình và ngoài xã hội, cần xây dựng mối quan hệ tốt

đẹp bằng lời nói chân thành.

• Đối với lãnh đạo, quan chức, phát ngôn đúng đắn, minh bạch, truyền tải thông tin chân thực, tạo niềm tin cho nhân dân.

• Đối với thường dân, tránh tin theo và lan truyền tin đồn thất thiệt. Nói lời xây dựng, động viên, giúp đỡ người khác.

• Ý nghĩa: Lời nói không chỉ phản ánh đạo đức của con người mà còn là công cụ để giáo hóa, giúp người khác thoát khỏi khổ đau. Đức Phật nhấn mạnh rằng ngôn từ có thể tạo nghiệp, vì vậy cần cẩn thận trong lời nói. Tạo không khí ấm cúng, tránh lời nói cay đắng, trách móc làm tổn thương nhau.

• Giải quyết mâu thuẫn bằng lời hòa nhã: Luôn dùng lời nói nhẹ nhàng, chân thật để giải quyết hiểu lầm.
Ví dụ: Khi giảng pháp, Đức Phật dùng lời nói để khai mở trí tuệ cho chúng sinh, giúp họ nhận ra bản chất của khổ đau và con đường giải thoát.

• Truyền bá tri thức: Những tư tưởng, lời dạy hoặc phát ngôn sâu sắc có thể ảnh hưởng đến nhiều thế hệ.

Ví dụ như các tác phẩm văn học, triết học hay những phát biểu đầy cảm hứng đều có giá trị lâu dài.

• Dẫn dắt và định hướng, và giảm hiểu lầm mâu thuẫn: Lời nói, tư tưởng có sức mạnh thay đổi nhận thức, định hướng hành động của người khác, tạo nên tầm ảnh hưởng sâu rộng trong xã hội. Lời nói chân thật và thiện lành giúp giải quyết xung đột, tạo sự hòa giải.

• Xây dựng truyền thông lành mạnh, lan toả giá trị tốt đẹp: Tránh tin giả, không nói lời kích động, từ đó môi trường thông tin trở nên trong sạch và tích cực hơn. Lời nói yêu thương, khích lệ có thể truyền cảm hứng, khơi dậy lòng trắc ẩn, tạo nên sự đoàn kết trong cộng đồng.

Vậy, lợi ích của lời nói chân thật và thiện lành giúp gia đình hòa thuận, xã hội trở nên hài hòa, đồng thời tránh tạo khẩu nghiệp xấu.

3. Lập công là cống hiến qua hành động chân chính

• Đức Phật dạy rằng công đức lớn nhất không phải là sự nghiệp thế tục, mà là những việc làm mang lại lợi ích cho chúng sinh, giúp đời bớt khổ đau.

• Nguyên lý Phật giáo: Đức Phật dạy rằng: Người tại gia, làm công đức bằng cách giúp đỡ người nghèo, tham gia các hoạt động từ thiện, sống lương thiện,

không tranh giành. Tích lũy phúc báu và giúp con người tiến gần đến giác ngộ. Hành động vì lợi ích của chúng sinh là điều quan trọng trong đạo Phật.

• Ý nghĩa: Lập công không chỉ là làm việc thiện cho bản thân mà còn cống hiến vì cộng đồng. Người xuất gia, Hoằng pháp, làm việc thiện, cứu giúp chúng sinh, xây dựng cộng đồng Phật giáo và xã hội tốt đẹp. Đây là cách thức thực hiện hạnh Bồ Tát, hướng đến lợi ích chung, không mong cầu lợi ích cá nhân.

Ví dụ: Hành động giúp đỡ người nghèo khổ, cứu người, làm các việc từ thiện đều là "lập công". Quan trọng nhất là hành động phải xuất phát từ lòng từ bi và không chấp công.

• Trong gia đình, sống có trách nhiệm: Thực hiện tốt vai trò của mình trong gia đình, không đùn đẩy trách nhiệm. Giúp đỡ lẫn nhau, hỗ trợ thành viên khi gặp khó khăn, luôn hành động vì lợi ích chung. Đức Phật luôn nhấn mạnh đến từ bi, hỷ xả. Khi mỗi người biết buông bỏ lòng tham, sân, si, thì sự bon chen, tranh giành sẽ không còn. Thay vào đó, lòng yêu thương, sẻ chia sẽ lan tỏa, làm cho xã hội ngày càng an lạc.

• Đóng góp và giảm bất công xã hội: Khi con người tạo ra giá trị qua những việc làm, hành động cụ thể, không chỉ khẳng định bản thân mà còn góp phần xây dựng cộng đồng, quốc gia ngày càng phát triển. Cống hiến và chia sẻ giúp thu hẹp khoảng cách giàu nghèo, giảm thiểu sự bất mãn.

• Phát triển cộng đồng: Bảo vệ môi trường, giáo dục cộng đồng tạo ra một xã hội phồn vinh và nhân văn hơn.

• Khẳng định năng lực: Thành tựu trong công việc hoặc sự nghiệp thể hiện khả năng và ý chí của mỗi người, giúp họ để lại dấu ấn lâu dài.

• Khuyến khích tinh thần trách nhiệm: Khi mỗi người làm tròn bổn phận của mình và sống có trách nhiệm, xã hội sẽ vận hành ổn định, hòa bình.

Vậy, lợi ích Lập công không chỉ mang lại phúc báu cho bản thân mà còn tạo ra những giá trị tốt đẹp cho xã hội, thể hiện tinh thần Bồ Tát hạnh trong Phật giáo.

Kết luận: Đức Phật luôn dạy rằng tất cả chúng sinh, dù là người xuất gia hay tại gia, đều có khả năng tu tập và hoàn thiện bản thân qua việc thực hành các pháp lành như lập đức, lập ngôn, lập công, thông qua việc tu dưỡng bản thân, thực hành lời nói và hành động thiện lành.

Điều này không chỉ giúp con người sống an lạc trong hiện tại mà còn tạo ra phước đức, gieo nhân lành cho tương lai và góp phần xây dựng một xã hội nhân

văn, đạo đức, hòa bình, không còn bon chen, ganh đua và tranh giành lẫn nhau nữa, mà thay vào đó là tình thương và sự hòa hợp. Đó chính là con đường xây dựng một thế giới an lạc, đúng như lời Phật dạy, cũng là con đường tu tập và hành Bồ Tát đạo, mang lại lợi ích cho mình và cho tất cả chúng sinh.

Tác giả: **Thượng toạ Thích Thiện Hạnh**
Phó Viện trưởng Phân viện NCPHVN tại Hà Nội